

ΛΟΓΟΣ

κ. ΤΙΜ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

Εὐχαριστῶ ἀπὸ καρδίας τὸν κ. Πρόεδρον διὰ τοὺς ὠραίους λόγους, οὓς μοι ἀπηύθυνε, μνησθεὶς καὶ τῆς ἐν τῷ φιλολογικῷ Συλλόγῳ «Παρασῶ» ἐργασίας μου, τοῦ ὁποίου ἀνεγνώρισε καὶ ἐξῆρε τὰς πρὸς τὴν κοινωσίαν καὶ τὰ γράμματα ὑπηρεσίας.

Ζωηρὰν συναισθάνομαι χαρὰν καὶ εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν ἀπονεμηθεῖσάν μοι ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τιμὴν, ἣτις μοὶ παρέχει τὸ δικαίωμα νὰ μετάσχω καὶ ἐγὼ τοῦ τελουμένου ἐν τῷ τεμένει τούτῳ τῶν Μουσῶν εὐγενοῦς ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης. Ἀλλὰ συνάμα δὲν δύναμαι νὰ λησμονήσω ὅτι τὴν οὕτω ἐκδηλωθεῖσαν εὐμενῆ περὶ ἐμοῦ γνώμην τῆς Ἀκαδημίας ὀφείλω, κατὰ μέγα μέρος, εἰς τὴν γενομένην πρὸς αὐτὴν λίαν ἐπαινετικὴν εἰσήγησιν περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας μου ὑπὸ τοῦ μετὰ τόσης θέρμης δεξιωθέντος με σήμερον ἀγαπητοῦ μοι φίλου καὶ πρώην συναδέλφου ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ κ. Γεωργίου Στρέϊτ, τῆς ὁποίας τὸ κῦρος ἐπόμενον ἦτο νὰ βαρύνῃ ὑπὲρ ἐμοῦ τὴν πλάσιγγα τῆς κρίσεως.

Εἰς τὸν σήμερον δὲ καὶ δημοσίᾳ ἐπαναληφθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἔπαινον τῶν ἔργων μου ἅς μοὶ ἐπιτραπῆ νὰ ἀπαντήσω ὅτι, ἂν ἠδυνήθην νὰ παραγάγω τι ἄξιον λόγου, ὀφείλω τοῦτο εἰς τὴν ἀγάπην, ἣν ἐξ ἀρχῆς ἠσθάνθην πρὸς τὸν κλάδον τῆς Ἐπιστήμης, εἰς ὃν ἀφιέρωσα τὰς δυνάμεις μου. Αὐτὴ μοὶ ἐνέπνευσε τὴν τάσιν νὰ μὴ ἀναπαύωμαι ἐπὶ τῶν γνωμῶν τῶν ἄλλων, ὑφ' ὅσουδῆποτε καὶ ἂν περιβάλλονται αὗται κύρους, ἀλλ' ἐφ' ἐκάστου προβλήματος νὰ ἀναζητῶ, διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων, τὸ φῶς τῆς ἀληθείας. Καὶ πραγματικὴν νὰ αἰσθάνωμαι ἀπόλαυσιν, ὁσάκις δυνηθῶ νὰ συμπληρώσω τὰ ἐλλιπῶς παρ' ἄλλων διδαχθέντα ἢ νὰ ἐπανορθώσω τὰ σφαλερῶς κρατήσαντα. Τὴν ἀγάπην μου δὲ ταύτην πρὸς τὴν ἐλευθέραν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν προσεπάθησα νὰ μεταδώσω καὶ εἰς τοὺς ὁμιλητάς μου, πεποιδῶς ὅτι ἐξ αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἢ ἐν τῷ μέλλοντι πρόοδος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιστήμης.

Η ΘΕΜΕΛΙΩΔΗΣ ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ.

Ἐν τῇ περὶ ἐμοῦ κρίσει τῆς ἡ Ἀκαδημία ἔλαβεν ὑπ' ὄψει καὶ τὴν συμμετοχὴν μου εἰς τὸ ἔργον τῆς συντάξεως τοῦ νέου ποινικοῦ κώδικος τῆς Ἑλλάδος. Δι' ὃ προσῆκον ἐνόμισα, κατὰ τὴν πρώτην ταύτην ἐν αὐτῇ ἐμφανισίᾳ μου, ἐπὶ τοῦ ἔργου τούτου νὰ φέρω τὸν λόγον. Ἡ δὲ αὐτοῦ ἐπιδιωκομένη ῥιζικὴ ἀναμόρφωσις τοῦ ποινικοῦ ἡμῶν δικαίου εἶναι γεγονὸς ἄξιον, νομίζω, νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν τῆς Ἀκαδημίας. Διότι δὲν πρόκειται περὶ μιᾶς ἐκ τῶν συνήθων νομοθετικῶν μεταρρυθμίσεων, δι' ὧν βελτιοῦται ἢ συμπληροῦνται ἡ νομοθεσία τῆς χώρας. Πρόκειται, τοῦναντίον, περὶ γενικῆς ἀναπλάσεως, ἐπὶ νέων ὅλως βάσεων, ἐνὸς τῶν σημαντικωτέρων κλάδων τοῦ Δικαίου, ἡ διαμόρφωσις τοῦ ὁποίου συνδέεται ἀρρήκτως πρὸς τὴν λύσιν μεγάλων φιλοσοφικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων, ἅτινα καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς ἀπησχόλησαν τὰ ὑψηλότερα καὶ εὐγενέστερα τῶν πνευμάτων. Δι' ὃ καὶ πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἐξαιρετικὴ ἀποδίδεται σημασία εἰς τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ἡ προπαρασκευὴ αὐτοῦ ἐπὶ μακρὰ συνεχιζέται ἔτη, ὡς λ.χ. ἐν Γερμανίᾳ, ἐν ἧ' ἀπὸ τοῦ ἔτους 1907 ἀρξαμένη δὲν ἐπερατώθη εἰσέτι, καίτοι τέσσαρα ἔκτοτε ἐδημοσιεύθησαν σχέδια. Τοιαύτη δὲ πολυετής ἐργασία ἐγένετο καὶ παρ' ἡμῶν, τὸ προῖόν τῆς ὁποίας ἡ Κυβέρνησις θερμοῦν ἐπιδεικνύουσα ζῆλον διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τῆς ἐν γένει δικαστικῆς ἡμῶν νομοθεσίας ὑπέβαλεν ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, ἥτις πρώτην φορὰν, ὡς νομίζω, ἀπὸ τῆς ιδρύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, καλεῖται ν' ἀποφανθῇ ἐπὶ νομοθετικοῦ ἔργου τοιαύτης σπουδαιότητος.

Εὐτυχῆσας νὰ συνεργασθῶ μετ' ἄλλων ἐγκρίτων ἐπιστημόνων εἰς τὸν καταρτισμὸν αὐτοῦ καὶ ἀσχοληθῆις ἰδίως μὲ τὴν διατύπωσιν καὶ τὴν αἰτιολογίαν τῶν κανόνων τοῦ γενικοῦ μέρους εἶμαι εἰς θέσιν νὰ ἀνακοινώσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ποία ἦτο ἡ ὁδηγὸς ἰδέα, ἥτις ἐχειραγώγησε τοὺς ἐργασθέντας ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ ἔργου τῶν καὶ ἰδίως ἐν τῇ διαμορφώσει τοῦ συστήματος τῶν ποινῶν καὶ τῆς ἐπιμετρήσεως αὐτῶν, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τοῦ ὅλου ἔργου. Ἡ ἀνακοίνωσίς μου δ' αὕτη ἀναγκαίως θὰ μοι δώσῃ ἀφορμὴν νὰ ἐκθέσω, ἐν συνοπτικῇ περιλήψει, καὶ τὰς γνώμας μου

ἐπὶ τῶν προβλημάτων τῶν διαιρούντων εἰσέτι τοὺς ποινικολόγους εἰς ἀντίπαλα στρατόπεδα, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ ἐπιστημονικὸν μου πιστεύω.

Ἡ κυριαρχοῦσα σήμερον ἐν τῇ διαμορφώσει τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἰδέα ἀπέρρευσεν ἐκ τῆς τροπῆς, ἣν ἡ ποινικὴ ἐπιστήμη προσέλαβεν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 19^{ου} αἰῶνος. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης αὕτη περιεπλανᾶτο εἰς τὰς ὑψηλὰς καὶ νεφελώδεις σφαῖρας τῆς μεταφυσικῆς φιλοσοφίας ἀναζητοῦσα ἐκεῖ νὰ ἀνεύρη ἐν ἰδεῶδες, ἀλλ' οὐδεμίαν ἔχον θετικὴν ὑπόστασιν δίκαιον, τὸ καλούμενον φυσικὸν ἢ φιλοσοφικὸν ποινικὸν δίκαιον, ἵνα κατὰ τὰς ἀρχὰς τούτου διαπλάσῃ τὸ θετικόν, τὸ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐφαρμοστέον δίκαιον. Ἄλλ' ἡ πρακτικὴ κοινωνικὴ ἀνάγκη, εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς ὁποίας ἀποβλέπει τὸ ποινικὸν δίκαιον, ἠνάγκασεν αὐτὴν νὰ κατέλθῃ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τῇ κατέδειξε τὴν ὁδόν, ἣν ὄφειλε νὰ βαδίσῃ πρὸς ἐξεύρεσιν τῆς προσφορωτέρας διαμορφώσεως αὐτοῦ. Κατενόηθη τότε ὅτι τὸ ἔγκλημα δὲν εἶναι ἀφηρημένη νομικὴ ἔννοια, ἀλλὰ φαινόμενον κοινωνικόν, οὔτινος ἡ ἔρευνα δὲν εἶναι δυνατὴ ἄνευ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου, ἥς αἱ θετικαὶ ἐπιστῆμαι ποιοῦνται χρῆσιν πρὸς ἐξερεύνησιν τῶν φυσικῶν φαινομένων, τῆς ἀμέσου τουτέστι παρατηρήσεως τῶν γεγονότων καὶ τῆς ἐπ' αὐτῆς θεμελιώσεως τῶν ἐπιστημονικῶν πορισμάτων. Καὶ ἡ ἔρευνα αὕτη, ὡς εἰκός, ἐστράφη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῶν αἰτίων τοῦ φαινομένου. Ἐξ αὐτῆς δὲ προέκυψε τὸ πόρισμα ὅτι πολλὰ εἰσὶ τὰ αἷτια, ἅτινα ὠθοῦσι τὸν ἐν τῇ κοινωνίᾳ βιοῦντα ἄνθρωπον πρὸς παραβάσιν τῶν τεθειμένων διὰ τὴν ὑπαρξιν αὐτῆς κανόνων, ἀλλὰ ταῦτα οὐδὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν ἀποτέλεσμα, ἂν μὴ εὔρωσι πρόσφορον ἔδαφος ἐν τῇ ψυχικῇ ἰδιοσυστασίᾳ τοῦ ἀτόμου, ἐφ' οὗ προσπίπτουσι.

Τὸ πόρισμα τοῦτο, βεβαιούμενον ἐκ τῆς κοινῆς παρατηρήσεως τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων καὶ ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρένης τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως, οὐδὲν ἔχει τὸ κοινὸν πρὸς τὴν περίφημον θεωρίαν τοῦ Λομπρόζο, ὅστις ἐφαντάσθη ὅτι ἀνεκάλυψεν ἐν ἴδιον εἶδος ἀνθρώπου, τὸν ἐγκληματίαν ἄνθρωπον, ἐκ γενετῆς προωρισμένον διὰ τὸ ἔγκλημα, καὶ διακρινόμενον ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου δι' ἰδίον οὐ μόνον ψυχολογικῶν ἀλλὰ καὶ ἀνατομικῶν καὶ μορφολογικῶν χαρακτή-

ρων, τοῦ ὁποίου ἡσυχολήθη νὰ περιγράψῃ τὴν εἰκόνα. Τοιοῦτον ἀνθρώπινον τέρας, ὡς ἀπέδειξεν ἡ σοβαρὰ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, δὲν ὑπάρχει. Βεβαίως οὐδεὶς δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ ὅτι ὑπάρχουσιν ἄτομα, ἐν τῇ ψυχῇ τῶν ὁποίων ἡ πρὸς τὸ ἔγκλημα ὠθοῦσα αἰτία λίαν ἀσθενῆ εὐρίσκει ἀντίστασιν, καὶ ἔτι πλέον ἄλλα, αἷνα ἔμμονον δεικνύουσι ῥοπὴν πρὸς τὸ ἔγκλημα. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη ῥοπή οὐδαμῶς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποτελοῦσα ἀνθρωπολογικὴν ἀνωμαλίαν, ἰδιάζουσαν εἰς ἓνα ἀνθρώπινον τύπον διακρινόμενον ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ἀνθρωπίνου τύπου. Εἶναι ἀπλῶς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ψυχικῆς τῶν ἀτόμων τούτων διασκευῆς, ἣτις εἶναι ὁ κυριώτατος παράγων τῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν πράξεων παντὸς ἀνθρώπου. Τοῦτο βεβαίως, ὡς εἶπον, ἡ θετικὴ ψυχολογικὴ ἔρευνα περὶ τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως. Διότι, κατ' αὐτὴν καὶ ἡ ἀνθρωπίνη βούλησις ὑπέικουσα εἰς τὸν διέποντα τὴν ὅλην φύσιν νόμον τῆς αἰτιότητος λειτουργεῖ πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αἰτίας τινος, ἣς ὁμως τὸ ἀποτέλεσμα ἐξαριῖται ἐκ τῆς ψυχικῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ ἀτόμου, ἐφ' οὗ αὕτη ἐνεργεῖ, τοὔτεστι τοῦ ἀτομικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος.

Ἄλλὰ τὸ πόρισμα τοῦτο δεχομένη ἡ θετικὴ ποινικὴ ἐπιστήμη εὐρίσκειται ἀπέναντι τοῦ ἔκπαιλαι γεννηθέντος μεγάλου φιλοσοφικοῦ προβλήματος, ἡ περὶ τοῦ ὁποίου ἔρις δὲν κατέπαυσεν εἰσέτι. Διότι δὲν εἶναι ὀλίγοι οἱ πιστεύοντες εἰσέτι εἰς τὸ δόγμα τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως (*liberum arbitrium indifferentiae*), καθ' ὃ τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου διευθύνει ὡς μόνη κυρίαρχος δύναμις ἡ βούλησις αὐτοῦ ἐλευθέρως ἀπὸ πάσης ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς ἐπιδράσεως καὶ συνεπῶς ὁ ἀνθρώπος εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἀποφασίσῃ τὴν ἐνέργειαν ὠρισμένης πράξεως ἢ νὰ ἀποστῇ αὐτῆς ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τῆς ἐπιδράσεως ἐπ' αὐτοῦ οἰαςδήποτε αἰτίας καὶ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ ἀτομικότητος.

Αἱ δύο αὗται ἀντίμαχοι θεωρίαι σημαίνονται διὰ τῶν ὄρων «*determinismus*» καὶ «*indeterminismus*» τῶν ὁποίων, μὴ τολμῶν νὰ ἐπιχειρήσω, θὰ ζητήσω παρὰ τῆς Ἀκαδημίας τὴν ἐξελλήγισιν.

Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τούτου δὲν εἶναι βεβαίως ἔργον τῆς ποινικῆς ἐπιστήμης, οὐδὲ θὰ εἶχεν αὕτη λόγον τινὰ νὰ ἐπιληφθῇ τῆς ἐρεῦνης

τούτου, ἂν μὴ καθ' ἕξιν ἔκπαλαι κτηθεῖσαν καὶ μὴ ἐκλιποῦσαν εἰσέει ἡ ὑπαρξίς τοῦ ποινικοῦ δικαίου συνεδέετο πρὸς τὴν ὑπαρξίν τοῦ δόγματος τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως. Διότι οὐχὶ μόνον ὑπὸ τῶν ὁπαδῶν τούτου, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐκ τῶν κεκηρυγμένων πολεμίων αὐτοῦ διδάσκεται ὅτι ἡ ἄρνησις τῆς ἐλευθερίας ἐν ταῖς ἀποφάσεσι τοῦ ἀνθρώπου ἀναγκαῖον ἔχει ἐπακολούθημα τὴν ἄρνησιν τῆς ἠθικῆς εὐθύνης διὰ τὰς πράξεις του καὶ ἔτι μᾶλλον τῆς ποινικῆς. Ἄν ὁ ἄνθρωπος, λέγουσι, δὲν εἶναι ἐλεύθερος, ἐν πάσῃ δεδομένη περιπτώσει, νὰ θελήσῃ καὶ ἀποφασίσῃ οὕτως ἢ ἄλλως, καὶ συνεπῶς νὰ προβῇ εἰς ὀρισμένην πράξιν ἢ νὰ ἀποστῇ αὐτῆς, δὲν δυνάμεθα νὰ ζητήσωμεν παρ' αὐτοῦ λόγον διὰ τὴν πράξιν του ταύτην, πολλῶν δ' ἦτιον νὰ ἐπιβάλωμεν εἰς αὐτὸν ποινὴν. Καὶ οὕτω μετὰ τοῦ δόγματος τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως καταρρέει συνάμα, κατὰ τὴν ἀντίληψιν ταύτην, καὶ ὅλον τὸ οἰκοδόμημα τοῦ ποινικοῦ δικαίου, ὅπερ ἐπὶ τῆς ιδέας τῆς ἠθικῆς εὐθύνης θεμελιούται.

Ἀπέναντι τῆς ἀπειλῆς ταύτης εὐρισκόμενοι οἱ ποινικολόγοι ζητοῦσι, κατὰ διαφόρους τρόπους, νὰ ὑπεκφύγωσιν αὐτήν. Καὶ ἄλλοι μὲν, κλείοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ ἀπὸ τῆς θετικῆς ἐρεῦνης ἐκπηγάζον φῶς, δὲν τολμῶσι νὰ μακρυνθῶσι τοῦ μεταφυσικοῦ δόγματος τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως, συνομολογοῦντες ὅτι ἄνευ αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ποινικὸν δίκαιον. Ἄλλοι δέ, καίπερ ἀναγνωρίζοντες τὴν ἐν αὐτῷ ἐγκειμένην πλάνην, πτοούμενοι πρὸ τοῦ ἐπισημομένου φάσματος τῆς ἀνατροπῆς τοῦ ποινικοῦ δικαίου, δέχονται ὅτι ἀπομένει πάντοτε εἰς τὴν ἀνθρωπίνην βούλησιν, κατὰ τὴν ἔκφρασιν ἐνός ἐκ τούτων, «εἷς πυρῆν ἢ ἓν λείψανον ἐλευθερίας» χωρὶς καὶ νὰ ὀρίζωσι ποῦ ἔγκειται τὸ λείψανον τοῦτο τῆς ἐλευθερίας. Καί, τέλος, ἄλλοι κεκηρυγμένοι πολέμιοι τοῦ δόγματος τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως ἀναγνωρίζουσι ὅτι ἀληθῶς ἄνευ αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἠθικὴ καὶ ποινικὴ εὐθύνη καὶ προτείνουσι τὴν κατάλυσιν αὐτῆς.

Μεταξὺ τούτων πρωτοστατεῖ ὁ μεγάλως, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπαξίως, κατὰ τὴν γνώμην μου, διαφημισθεὶς Ἴταλός ποινικολόγος, καθηγητῆς τοῦ ἐν Ρώμῃ Πανεπιστημίου, Ἐρρῶκος Φέρρι, τοῦ ὁποίου ἐσχάτως μᾶς ἀνηγγέλεθ' ὁ θάνατος. Κατ' αὐτὸν ἄνευ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως ἀδύνατος

εἶναι ἢ ἠθικὴ εὐθύνη τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὰς πράξεις του, δυνατὴ μόνον εἶναι ἢ νομικὴ ἢ κοινωνικὴ εὐθύνη ἢ δημιουργουμένη, τοῦτέστι, ὑπὸ τῆς κοινωνίας πρὸς ἄμυναν αὐτῆς κατὰ τοῦ ἐγκλήματος. Διὰ τὴν τοιαύτην δ' ἄμυναν ἀρεκεῖ ἢ βεβαίωσις ὅτι ἢ προᾶξις ἀπέρρευσε ἀπὸ τῆς ἐνεργείας τοῦ ὑποκειμένου, οὐδαμῶς ἀναγκαία εἶναι καὶ ἢ βεβαίωσις ὅτι αὕτη ἀπέρρευσε καὶ ἀπὸ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ. Συνέπεια δὲ τούτου εἶναι ὅτι οὐδεμία ἐπιτρέπεται διάκρισις μεταξὺ ἐγκληματίου καὶ παράφρονος, ὅτι ἢ κοινωνία δύναται νὰ μεταχειρίζηται κατ' αὐτοῦ μέτρα ἀσφαλιστικὰ ἀνάλογα πρὸς τὸν ἐκ τούτου ἀπορρέοντα κίνδυνον (*temebilità*), ἀλλὰ δὲν δικαιούται καὶ νὰ τιμωρῆ αὐτόν, ὡς δὲν τιμωρεῖ τὸν παράφρονα. Ἡ ἔννοια καὶ τὸ ὄνομα τῆς ποινῆς, ὡς φέρονται σήμερον ἐν τῇ κοινῇ ἀντιλήψει, δεόν νὰ ἐκλείπωσι. Καὶ τὴν θεωρίαν του ταύτην ἠθέλησεν ὁ *Ferri* νὰ ἐνσαρκώσῃ εἰς τὸ ἐν ἔτει 1921 δημοσιευθὲν «σχέδιον ποινικοῦ κώδικος» ὅπερ κατήρτισε μὲν, κατ' ἐντολὴν κυβερνητικὴν, διὰ τὴν πατρίδα του, ἀλλ' ἠξίου, διὰ τῶν ἐν τοῖς διαφόροις ποινολογικοῖς συνεδρίοις ἀνακοινώσεών του, νὰ καταστήσῃ παγκόσμιον. Ἄλλ' ἐν μὲν τῇ Ἰταλίᾳ τοῦτο ἐτέθη ἐν ἀχρησίᾳ, ἀντικατασταθὲν ὑπ' ἄλλου, δημοσιευθέντος ἐν ἔτει 1927, καὶ συνταχθέντος κατὰ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης καὶ διαπρεποῦς ποινικολόγου *Rocco*, ἐντελῶς ἀντιθέτων ἀρχῶν, ἢ δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ γενομένη προπαγάνδα οὐδαμοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου εὗρεν ἀκρόασίν τινα, πλην μόνον ἐν τῷ Κράτει ἐκείνῳ, ὅπερ ὡς σκοπὸν αὐτοῦ ἔθετο νὰ ἀνατρέψῃ ἐκ βάθρων τὸν σημερινὸν πολιτισμόν, ἐν τῇ Σοβιετικῇ, λέγω, Δημοκρατίᾳ καὶ ἐν τῇ Δημοκρατίᾳ τῆς Κούβας! Δι' ὃ καὶ παράδοξον παρήγαγεν εἰς ἡμᾶς ἐντύπωσιν ἢ ἐσχάτως δημοσιευθεῖσα κριτικὴ τοῦ Φέρρι περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ προσχεδίου, ἐν ἣ ὑέγει τοὺς συντάκτας αὐτοῦ, διότι δὲν ἠκολούθησαν τὴν νομοθετικὴν σοφίαν τῶν Κρατῶν τούτων!

Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἀφιέρωσα τὰς δυνάμεις μου εἰς τὴν μελέτην τοῦ ποινικοῦ δικαίου, κατεῖδον τὴν ἀνάγκην, ἵνα ἐπιχειρήσω ἰδίαν ἔρευναν τοῦ οὗτω μετ' αὐτοῦ συνδεομένου φιλοσοφικοῦ προβλήματος τῆς λειτουργίας τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως, καίτοι ἠδύνατο νὰ ἀμφισβητηθῇ ἢ περὶ τὴν ἔρευναν ταύτην εἰδικότης μου, τόσῳ μᾶλλον καθόσον οὐδεμία ὑπῆρχε

παρ' ἡμῖν εἰδικὴ μελέτη, ἀτελεῖς δ' ὅλως καὶ συγκεχυμένοι ἐκράτουν περὶ αὐτοῦ ἰδέαι. Ἐκ τῆς ἐρεῦνης μου δὲ ταύτης ἠδυνήθην νὰ μορφώσω ἐδραίαν τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ ἀξιουμένη ἐλευθερία τῆς βουλήσεως εἶναι μία μεγάλη πλάνη, ἀφ' ἧς δέον νὰ ἀπαλλαγῇ ὀριστικῶς ἡ ποινικὴ ἐπιστήμη. Καὶ τὴν πεποίθησίν μου ταύτην προσεπάθησα νὰ μεταδώσω εἰς τοὺς ὀμιλητάς μου, ὅσον ἠδυνήθην σαφῶς καὶ ἀναλυτικῶς, ἄνευ τῶν συμβιβασμῶν καὶ τῶν ἐπιφυλάξεων, εἰς ἃς προσφεύγουσιν, ὡς εἶπον, πολλοὶ ἐκ τῶν ποινικολόγων. Καὶ ἂν ἔτι μὴ λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὰ διδάγματα τῆς εἰδικῆς ἐπιστήμης, τῆς Ψυχολογίας, ἀρκεῖ ἡ κοινὴ λογικὴ καὶ ἡ κοινὴ ψυχικὴ αὐτοπαρατήρησις, ἵνα πεισθῶμεν ὅτι πᾶσα ἀπόφασις καὶ συνεπῶς πᾶσα πρᾶξις ἡμῶν εἶναι τὸ ἀναγκαῖον προῖον δύο παραγόντων, μιᾶς αἰτίας ὠθηούσης τὴν βούλησιν ἡμῶν πρὸς ὠρισμένην κατεύθυνσιν καὶ τῆς ψυχικῆς ἡμῶν ιδιοσυγκρασίας, ἐκ τοῦ ποιοῦ τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται ἡ δύναμις τῆς ἐπιδρώσης αἰτίας.

Ἄλλ' ἀφ' ἑτέρου ἀπέκρουσα πάσῃ δυνάμει ὅτι ἀναγκαία συνέπεια τῆς γνώμης ταύτης εἶναι ἡ ἀνατροπὴ τῆς ἰδέας τῆς ἠθικῆς εὐθύνης, ἀποτελούσης τὴν θεμελιώδη βάσιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἣτις ὡς συνακόλουθον ἠθέλεν ἔχει καὶ τὴν ἀνατροπὴν τῆς ποινικῆς εὐθύνης. Διότι ἡ ἰδέα τῆς ἠθικῆς εὐθύνης, ὡς ἐμορφώθη ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ, στηρίζεται ἐπὶ τῆς κρίσεως ὅτι ὠρισμένη πρᾶξις ἀπέρρευσε οὐ μόνον ἐκ τῆς ἐνεργείας ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ πράξαντος καὶ συνεπῶς ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ αἴτιος ταύτης, διότι ἠθέλησε καὶ συμφώνως πρὸς τὴν θέλησίν του ἐνήργησε πρὸς παραγωγὴν αὐτῆς. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη κρίσις οὐδαμῶς ἐκλείπει διὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως διότι, ὡς εἶπον, ἡ ἐπ' αὐτῆς ἐπίδρασις τῶν διαφόρων αἰτιῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ποιοῦ τῆς ψυχικῆς ιδιοσυγκρασίας τοῦ ἀτόμου, ἐκ τοῦ ἀτομικοῦ, τοῦτέστι, χαρακτηῆρος ἐκάστου ἀνθρώπου, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν ψυχικὴν αὐτοῦ προσωπικότητα, τὸ ψυχικὸν αὐτοῦ «ἐγὼ» κατὰ τὸν ψυχολογικὸν ὄρον. Πᾶσα, ἐπομένως, ἀπόφασις καὶ πᾶσα πρᾶξις αὐτοῦ ἀπορρέει ἀπ' αὐτῆς τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ ὄντοῦτος καὶ συνεπῶς εἰς αὐτὸν εἶναι ἀποδοτέα, αὐτός, τοῦτέστι φέρει τὴν εὐθύνην αὐτῆς.

Ἄλλ' εἰς ταῦτα ἀντιτάσσεται ὅτι καὶ ὁ ἀτομικὸς χαρακτηῆρ εἶναι τὸ ἀναγκαῖον ἀποτελεσμα, τὸ προῖον ἄλλων αἰτιῶν ὡς λ.χ. τῆς κληρονομικό-

τητος, τῆς ἀνατροφῆς, καὶ τῶν ἄλλων περιστάσεων τοῦ βίου, τῶν ὁποίων τὴν ἐπίδρασιν δὲν δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ ὑπεκφύγῃ καὶ ὅτι συνεπῶς δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ αἴτιος τῶν πράξεών του. Ἡ ἀντίρρησης αὕτη ἀποτελεῖ τελείαν παραγνωρίσιν τῆς ἐννοίας τῆς αἰτιότητος. Διότι ὁ μεταξὺ τῆς αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος σύνδεσμος οὐδαμῶς διακόπτεται ἐκ τοῦ ὅτι καὶ τὸ ὡς αἰτία χαρακτηριζόμενον γεγονός εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα ἄλλου γεγονότος, ἥτοι ἔχει τὴν αἰτίαν αὐτοῦ. Ἄν, τοῦναντίον, ἐκεῖνο μόνον τὸ γεγονός θελήσωμεν νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς αἰτίαν ὅπερ αὐτὸ δὲν ἔχει αἰτίαν, οὐδέποτε θὰ δυνηθῶμεν τοῦτο, διότι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δὲν δύναται νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ὑπαρξιν ἐν τῷ κόσμῳ γεγονότος τινὸς ἄνευ αἰτίας. Ἀληθῶς καὶ ἡ ψυχικὴ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ προῖόν, τὸ ἀποτέλεσμα σειραῶς ὅλης διαδοχικῶν αἰτιῶν, ὧν ἡ ἀναζήτησις δύναται νὰ χωρήσῃ ἐπ' ἄπειρον. Ἄλλ' ἐκ τούτου οὐδαμῶς ἔπεται ὅτι καὶ αὐτὸς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ ἄμεσος αἴτιος τῶν γεγονότων, ἅτινα ἐκ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως ἀπέρρευσαν.

Τοῦναντίον δέ, ἡ ἐννοια τῆς εὐθύνης δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὸ δόγμα τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως, διότι δι' αὐτοῦ δημιουργεῖται μία ἄγνωστος καὶ μυστηριώδης δύναμις, ξένη πρὸς τὴν ψυχικὴν τοῦ ἀνθρώπου ὑπόστασιν, ἣτις καθορίζει τὰς ἀποφάσεις καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ. Οὕτως ὥστε αὗται δὲν εἶναι ἰδικαί του πράξεις ἀλλὰ πράξεις τῆς ἀνθαιρέτου ταύτης δυνάμεως.

Ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς ποινικῆς ἐπιστήμης ἀπὸ τοῦ μεταφυσικοῦ τούτου δόγματος καὶ ἡ βεβαίωσις τῆς ἐπιδράσεως, ἣν ἀσκεῖ ἐπὶ τῆς βουλήσεως τοῦ ἐγκληματίου ἡ ψυχικὴ αὐτοῦ ἰδιοσυστασία, μᾶς φέρει ἀναγκαίως εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν ἡ ποινὴ, ἵνα ἀποβῇ τελεσφόρος, δεόν νὰ προσαρμόζηται πρὸς τὴν ψυχικὴν ἀτομικότητα τοῦ ἐγκληματίου. Καὶ ἡ ἀρχὴ αὕτη γνωστὴ ὑπὸ τὸν ὄρον «ἐξατομίκευσις τῆς ποινῆς» ἀποτελεῖ τὴν θεμελιώδη βάσιν, ἐφ' ἧς ἐποικοδομεῖται σήμερον ἡ πανταχοῦ ἐπιζητουμένη ἀναμόρφωσις τοῦ ποινικοῦ δικαίου.

Ἀναγκαία συνέπεια ταύτης εἶνε ὅτι ἡ ποινὴ δὲν πρέπει πλέον νὰ θεωρῆται ὡς μέσον ἐκδικήσεως τῆς κοινωνίας διὰ τὸ τελεσθὲν ἐγκλημα, ὡς ἡ ἀναγκαία ἀνταπόδοσις αὐτοῦ, καθ' ἣ ἐχαρακτηρίζετο ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τῶν

μεταφυσικῶν θεωριῶν, ἀλλ' ἀποβλέπει εἰς ἓνα θετικὸν κοινωνικὸν σκοπὸν, τῆς ἀποτροπῆς τοῦ ἐγκληματίου ἀπὸ μελλόντων ἐγκλημάτων. Τὸ τελεσθὲν ἔγκλημα χρησιμεύει ὡς ἔμπρακτος ἐκδήλωσις τῆς ἐλαττωματικῆς βουλήσεως αὐτοῦ καὶ τοῦ κινδύνου τῆς ἐν τῷ μέλλοντι διαπράξεως νέων ἐγκλημάτων. Συνεπῶς ἵνα ἡ ποινὴ προασπίσῃ τὴν κοινωνίαν ἀπὸ τοῦ κινδύνου τούτου ἀναγκαῖον εἶνε, κατὰ πρῶτον λόγον, νὰ στειρεύσῃ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἐγκληματίου τὴν πηγὴν τοῦ ἐγκλήματος διὰ τῆς ἐμφυτεύσεως ἢ ἐπισχύσεως ἐν αὐτῇ τῶν ἀντιδρώντων κατὰ τοῦ ἐγκλήματος αἰτίων, ἥτις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἠθικῆς διαπαιδαγωγήσεως καὶ τῆς ἐκφοβίσεως. Καὶ μόνον ὅταν ἡ τοιαύτη ἔμμεσος τῆς ποινῆς ἐνέργεια ἢ ἐπὶ τῆς βουλήσεως τοῦ ἐγκληματίου ἀσκουμένη ἀποδεικνύεται ἀνίκανος νὰ παραγάγῃ τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα, ὅταν ἢ ἐκρίζωσις ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τῆς πρὸς τὸ ἔγκλημα τάσεως ἀποδεικνύεται ἀδύνατος, ἀναγκαία παρίσταται ἡ ἄμεσος, ἢ μηχανικὴ ἐνέργεια, ἢ τὸν ἐγκληματίαν ἐν φυσικῇ θέτουσα ἀδυναμία πρὸς τέλει ἐγκλημάτων διὰ τῆς καθ' οἰονδήποτε τρόπου ἀποβολῆς ἀπὸ τοῦ κοινωνικοῦ κύκλου.

Οἱ διάμεσοι δ' οὔτοι σκοποὶ τῆς ποινῆς, δι' ὧν ἐπιδιώκεται ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς προλήψεως νέων ἐγκλημάτων, ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν κρατήσασαν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ διάκρισιν τῶν ἐγκληματιῶν εἰς τρεῖς κατηγορίας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ψυχικῆς αὐτῶν συνθέσεως καὶ τῆς πρὸς τὸ ἔγκλημα ροπῆς. Ἡ διὰ τῆς ποινῆς προκαλουμένη ἐκφοβίσις ἀρκεῖ νὰ ἀποτρέψῃ ἀπὸ νέου ὀλισθήματος τὸν ἀδιάφθορον ἔτι ἐγκληματίαν, τὸν ἔκ τινος παροδικῆς ἐξωτερικῆς περιστάσεως περιπεσόντα εἰς τὸ ἔγκλημα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀναγκαία εἶνε ἡ προσπάθεια διὰ τὴν ἠθικὴν ἀνόρθωσιν τοῦ ἀποκτήσαντος ἤδη τὴν ἔξιν τοῦ ἐγκληματεῖν καί, τέλος, ἀπὸ τῶν ἀποδειχθέντων ἀδιορθῶτων ἐγκληματιῶν ἀναγκαία παρίσταται ἡ ἐκκαθάρισις τῆς κοινωνίας.

Ἄλλ' ἐρωτᾶται ἤδη τίμη τρόπον εἶνε δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν τούτων καὶ τίνος ἔργον εἶνε αὕτη; Εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα πρόχειρος εἶνε ἡ ἀπάντησις. Διότι πρόδηλον εἶνε ὅτι εἰς τὸν δικαιούμενον νὰ καθορίσῃ, ἐν ἐκάστη εἰδικῇ περιπτώσει, ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ νόμου, τὴν ποινὴν προσήκει καὶ τὸ ἔργον τῆς πρὸς τὴν ψυχικὴν ἀτομικότητα τοῦ ἐνώπιόν του ἐμφανιζομένου ἐγκληματίου προσαρμογῆς αὐτῆς, τοῦτέστιν εἰς τὸν Δικαστήν. Καὶ

συνεπῶς οὗτος δέον νὰ ἐμπνέηται ὑπὸ τῆς ιδέας ὅτι καθῆκον ἔχει νὰ κρίνῃ οὐχὶ μόνον τὴν πράξιν ἀλλὰ πρωτίστως καὶ κυρίως τὸν ἄνθρωπον. Πρὸς τοῦτο δ' ἀναγκαῖον εἶναι νὰ εἰσδύσῃ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, νὰ ἀνερευνησῇ τὰ συναισθήματα καὶ τὰς ιδέας, αἵτινες καθορίζουσι τὴν βούλησιν αὐτοῦ, τὰς κλίσεις καὶ τὰς ἔξεις, τὴν διανοητικὴν μόρφωσιν καὶ ἱκανότητα καὶ ἐν γένει τὴν ὅλην ψυχικὴν αὐτοῦ προσωπικότητα καὶ συμφώνως πρὸς ταύτην νὰ καθορίσῃ τὴν ποινὴν. Ἡ ἐπιτυχὴς δ' ἐκπλήρωσις τοῦ καθήκοντος τούτου πρόδηλον καθιστᾷ τὴν ἀνάγκην τῆς εἰδικῆς μορφώσεως τῶν ποινικῶν δικαστῶν διὰ τῆς προσκλήσεως γνώσεων ἐξερχομένων τοῦ κύκλου τῆς νομικῆς ἐπιστήμης καὶ ἀντλουμένων ἐκ τῆς μελέτης ἄλλων βοηθητικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς ψυχολογίας.

Ἀφ' ἐτέρου ὁ Νομοθέτης καθῆκον ἔχει νὰ διαμορφώσῃ τὸ σύστημα τῶν ποινῶν κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν πραγμάτωσιν τῶν τριῶν ἐκτεθέντων διαμέσων σκοπῶν τῆς ποινῆς τῶν ἀνταποκρινομένων, ὡς εἶπον, εἰς τὴν τριμερῆ ψυχολογικὴν διάκρισιν τῶν ἐγκληματιῶν. Προσέτι δ' ἐν τῷ καθορισμῷ τοῦ μέτρου τῶν ποινῶν νὰ παράσῃ, ὅσον ἔνεστι, μείζονα ἔλευθερίαν εἰς τὸν Δικαστὴν ἐν τῇ ἐνασκήσει τοῦ εἰς αὐτὸν ἀνήκοντος δικαιώματος τῆς ἐπιμετρούσεως τῆς ποινῆς.

Τὰ ὅρια τῆς παρουσίας ἀνακοινώσεως δὲν μοὶ ἐπιτρέπουσι νὰ ἐκθέσω τίνα αἱ ἀρχαὶ αὐταὶ εὖρον πρακτικὴν ἐφαρμογὴν ἐν τῷ καταρτισθέντι σχεδίῳ. Ὁ σκοπός μου ἦτο νὰ καταδείξω, ὅποια δι' αὐτῶν ἐπέρχεται μεταβολὴ εἰς τὰς μέχρι τοῦδε κρατούσας περὶ ποινῆς ιδέας. Ὑπῆρξα — ἄς μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ τὸ εἶπω — ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς καὶ συνήγορος αὐτῶν ἐν Ἑλλάδι, δι' ὃ καὶ μεγάλη εἶναι ἡ χαρὰ μου, διότι αὐταὶ ἐξαγγελλόμεναι καὶ ἀπὸ τῆς ἔδρας ταύτης νέον θὰ προσκλήσωσι κῦρος. Καὶ σήμερον ὁ πόθος μου εἶναι νὰ δυνηθῶ καὶ νὰ ἐρμηνεύσω τοὺς ὑπ' αὐτῶν ὑπαγορευθέντας κανόνας, ὅταν τεθῇ ἐπ' αὐτῶν ἡ νομοθετικὴ σφραγίς.